

ne bolha ne gosenca lotila, če je bil le s klorovo vodo poškopljeno. Klor se v vodi raztopi, in ta voda se z ometalom ali pa z zidarskim čopičem po sadikah in rastlinah, zvečer ali pa zjutraj poškopli. Na neko njivo blizo nas, ki je bila na omenjeno vižo s klorovo vodo poškopljena in z belim ohrovtom obsajena, se ni noben beli kapusni metulj vsedel. Druge zelnike pa, ki niso bili s klorom poškopljeni, so gosence do čistega obrale in pokončale. — Da se gosence sadnih dreves ne lotijo in jih ne pokončajo, ga ni boljšega pripomočka kakor je klor. Vzame se klorovega apna 1 funt in se mu pol funta svinskega sala primeša; iz tega se napravi mešanica testu podobna, ki se s pezdijem pomeša in okrog debla ovije. Vse gosence pocepajo z drevesa in ne lezejo po deblu več na drevo.

Tako hvalijo „Frauend. Blätter“ klorovo apno. Poskusimo ga!

Živinozdravilstvo.

(Počene in preklane kopita ozdraviti.) Francozki časnik „Moniteur de l'agriculture“ zastran počenih in preklanih kopit pripoveduje to-le: Do zdaj ni bilo še mogoče, da bi se bile razpoke in reže na konjskih kopitih lahko odpravile. Dohtar Defais, profesor v živinozdravniški šoli v Parizu, je neko zmes zoper to napako našel, ki se tako-le napravi: Vzemi namreč dva dela gute-perče (Gutta-Percha) in pa en del amonijakove smole (Ammoniakharz). *) Guto perčo omeščaj v mlačni vodi, po tem jo pa v kosčke po orehu debele razreži. Te kosčke zmešaj s polovico omenjene smole, ktera se mora pa popred v prah zdrobiti; oboje skupaj deni na žerjavico toliko časa v kaki železni ali saj pocinjeni posodi, da se popolnoma raztopi; med topenjem moraš pa guto-perčo in amonijakovo smolo skerbno mešati, dokler se oba dela popolnoma ne sprimeta in čokoladino barvo dobita. — Preden boš to mešanico rabil, raztopi jo v ravni tisti posodi, kjer si jo že popred imel, še enkrat, in — potem, ko si kopito poverh dobro osnažil, tako da je suho in čisto — zamaži razpoke kopitne ravno tako kakor steklar (glažar) svojo zamazko krog oknevih šip maže. Še bolje ti pojde to delo od rok, če popred noževo klinjo, s katero delo opravljaš, nekoliko razgreješ. — Ta maža se tako sterdi, da je terda kot rog, in da žeblje ravno tako derži kakor pravo živo kopito; tudi se po kopitu lepo vleže in se z rogom tako sprime, da je kakor kopito in se v vodi nikakor raztopiti ne dá. Naj poskusijo naši izučeni kovači in gospodarji sami to novo najdbo. Draga ni, ker 1 funt omenjene zmesi velja le 1 gold. nov. dn.

Tako piše francozki gospodarski časnik.

O goriški gimnazii.

Na Dunaji 23. maja. T-i. Pod naslovom: „O učnem jeziku na goriški gimnazii“ pretresa gosp. Vincenci Uidež v 20. listu letošnjih „Novic“ moj načert zastran učnega jezika na goriški gimnazii, ki sem ga bil razodel v 18. listu. Treba je odgovora na to. Najprej pa moram gosp. pisatelju, ki terdi, da nisem sin goriškega okrožja, povedati, da slovenska mati me je rodila in čeravno unkraj Soče vendar v goriškem okrožju, Gorica pa je izredila in izgojila unetega Slovenca.

Gospod pisatelj pravi, da moj načert bi ne utegnil po volji biti Furlanom kratko malo ne. V tej reči sem tudi jez popolnoma njegovih misel, ker goriški laškoni (italianissimi) bi najraje šole in vse popolnoma pollaščili; da jim pa tega goriški Slovenci ne bodo pripustili, je jasno kot beli dan.

Zavernil me je gosp. pisatelj pod št. 1 v omenjenem spisu s prašanjem: „kako bi pa Furlanu enaka pravica došla, če bi se v zgornji gimnazii le slovenski kot učni

jezik rabil.“ Na to mu odgovorim, da sem tirjal in tirjam, naj se vpelje v zgornji gimnazii v Gorici slovenski kot učni jezik po poti narodne ravnopravnosti v šolah z ozirom na ces. razglas od 8. avgusta 1859, ki pravi: „... v zgornjih gimnazijah v krajih različnih narodov se ima učni jezik ravnati po večini naroda...“. Res je sicer, da ta postava se žalibog! dozdej še ni izpeljala na Slovenskem, iz tega pa ne sledi, da ni veljavna, saj ni bila preklicana, in postave obderže tako dolgo popolnoma veljavo, dokler niso naravnost preklicane.

Gledé slovenskega jezika za naše laške in furlanske sosede in zastran težav, ki jih gosp. pisatelj omenja v 2. številu omenjenega spisa, naj to reč bolj obširno in natančno pretresem.

Da so bili dozdej naši sosede Labi in Furlani popolnoma zanemarili naš jezik, ni čuda, ako pomislimo, da slovenski jezik ni imel dozdej v javnem življenju ne samo nobene pravice in veljave, ampak da je bil poverh še popolnoma zaničevan. Psovali so naš jezik v šolah, čertili ga v družbah omikanih ljudi, zasmehovali v uradnih; zatoraj so bili grozni nasledki, da slovenske družine v Gorici nizkega in omikanega stanú so se svojega jezika sramovale, ga zatajile in svoje otroke v laškem ali nemškem jeziku in duhu izgojevale. Ostal je tedaj naš mili jezik samo na kmetih in sicer tudi tam le med kmeti in v cerkvi, ker spodrinil ga je bil nemški jezik celó iz ljudskih šol — kodarkoli so bile! Lahko je tedaj razumljivo, kako da se je zgodilo, da so naši slovenski šolarčki, komaj v Gorico pridši, morali se kmali odpovedati svojemu milemu maternemu in lotiti se nehoté okornega furlanskega jezika, da jih niso Furlani neprenehoma zasmehovali.

Naj pa dokažem, da Labi in Furlani niso tako terde buče, kakor nekteri mislijo, da bi se ne mogli naučiti našega jezika ravno tako gladko, kakor se Slovenci naučijo laškega jezika, in to mnenje opiram 1) na snut laškega in slovenskega jezika, in 2) na djavne izgledé.

1. Primerimo snut laškega in slovenskega jezika.

a) O izgovarjanju. Naj začnem pri abcedi in omenim le take čerke, ktere bi utegnile biti različne v slovenskem in laškem jeziku.

Čerke „c“ ne nahajam ne v laškem ne v čistem furlanskem jeziku, ker Lah rabi povsod čerko „z“ (= ds), kjer mi „c“ rabimo; postavimo lš. (laško): „lo zechino“ (izgovori: „dsekino“), sl. (slovensko): „cekin“; Furlan pa izgovarja ravno uno čerko „z“ kakor Francoz svoj „c“ pred: e in i, in „ç“ pred a, o, u, ali kakor Slovenec svoj „s“; postavimo f. (furlansko): „il zechin“ (izg. „sekin“), sl. „cekin“. Ker pa naših Furlanov, ki v Gorici in tik Soče prebivajo, ne moremo šteti k čistim Furlanom, ker na-nje je že slovenski jezik stegnil nekako svoj upljiv, oni izgovarjajo laški „z“ popolnoma kakor mi svoj „c“; v Gorici so se ukoreninile nekatere besede celó v furlanski jezik, postavimo, f. „la mlekarza“ (izg. mlekarca), „la periza“ (izg. perica), sl. „mlekarca, perica“. Čerko „c“, tedaj se bodo kakor goriški naučili brez težave tudi drugi Labi in Furlani.

Slovenski „č“ nahajamo ravno tako čisto tudi v laškem jeziku, ki je laški „c“ pred e in i, in „ci“ pred a, o, u; postavimo lš. „la cenere“, „la città“, „ciarlare, ciò, ciuffo“ izgovori: „čenere, città, čarlare, cò, čuffo“. Furlani sploh pa te čerke nimajo, samo Karnieli — furlanski prebivavci na južni strani karnioljskih gorá (alpes carnicae), ki jih Furlani imenujejo „i chiarnjej“ izg. čarnjej, — rabijo namesti laškega „z“ povsod slovenski „č“; postavimo „če vežu copari“ (izg. „kopari“)? sl. „kaj imate boter?“

Slovenski „z“ se nahaja v laškem in furlanskem jeziku, to je laški „s“ med dvema samoglasnikoma; postavimo, lš. Rosalia, f. Rosalie, sl. Rozalija.

Slovenski „ž“ se sicer ne dobi v čistem (toskanskem) laškem jeziku, naši sosede Furlani pa in Labi v Monfal-

*) Oboje se lahko kupi v štacuni ali tudi v apoteki.

konu in Terstu ga kaj pogostoma rabijo; postavimo f. „če vežu“; „dulà lajžu?“ sl. „kaj imate“, „kam greste?“ lš. v Monfalkonu: „sono cose da ridere“ (izg. „šono kože“), sl. „ta je smešna“; tukaj je tedaj laški „s“ med dvema samoglasnikoma enak našemu „ž“.

Slovenski „s“ in „š“ sta tudi v laškem in furlanskem jeziku, namreč: laški „s“ se izgovarja pred samoglasnikom kakor slovenski „s“; postavimo, „sapere“, „stringere“ (izg. strindjere), „denso, rimorso.“ Za naš „š“ pa rabijo Lahi „sc“ pred e in i, in „sci“ pred a, o, u; postavimo, „scelerato, scirocco, sciagurato, sciocco, sciupinio“, izgovori „šelerato, širokko, šagurato, šokko, šupinijo“.

Naš „lj“ in „nj“ namestujeta Lahom „gli“ in „gn“; postavimo lš. „figlio, gagliardo, pugno, gnangnera“, izg. filjo, galjardo, punjo, njanjera“.

Za slovenski „g“ rabijo Lahi svoj „g“ pred a, o, u, in „gh“ pred e in i; laški „g“ se sicer izgovarja pred e in i kakor naš „dj“; postavimo „gajo, gondola, guida, ghermire, ghigno“; tako se izgovarja laški kot naš „g“ pred vsakem soglasnikom; postavimo „gridare, gladio“.

Za slovenski „k“ rabijo Lahi „c“ pred a, o, u, in „ch“ pred e in i; postavimo „cavallo, cheto, chiave“, izg. „kavallo, keto, kjave“.

Čerke „h“ nimajo ne Lahi ne Furlani, tedaj bi se je mogli učiti še le v šoli.

Vse druge čerke, ki jih nisem omenil, so Lahom in Slovencom enake; toraj mislim, da kar se izgovarjanja tiče, slovenski jezik ne bo napravil Lahom in Furlanom nobenih težav. (Kon. prih.)

Kratkočasnice.

Kdo je ta junak?

Zastavica.

Pred mano skrite se, kar vas je, vitezi,
V junaštvu me nobeden vas ne prekosí.
Kaj proti men' Štempihar, kaj tudi Samson je?
Kaj moč vojaških trum na stote, tisoče?
Več ko vse te — z orožjem vsem in vso močjó —
Otepem jez jih sam in z golo le pestjo!
Viharni udarci moj' po glavah le leté,
Jim stret' čepine, da možgani vèn fercé,
In to na mahljej vsak — po več stotinam h krat!
Tako jez dan na dan otepem več armad!
Iz bitve vsake vernem zmagonosno se —
Brez rane, ne zgubiv kervi le kapljice.
Verh vse močí mi pripisuje ime celó
Še spred in zad enak obraz in vse teló.

Balantinov.

Železni močnik.

Prišel je pritepenec k neki kmetiški ženi v hišo, in jo prosi, naj bi mu kaj jesti dala. Žena mu nevoljno odgovori, da mu čisto nič nima dati. Lačni pritepenec jo pa le dalje nadlegova in prosi, naj bi mu kaj prinesla, ker je že strašno lačen. Ko se pa žena pri vsem tem sprostiti ne dá, si potepuh izmisli zvijačo in pravi kmetici: Prinesite mi vsaj kosček železa, ponvo in malo vode noter, da si skuham „železen močnik“. Žena mu to dá. On vzame ponvo, dene va-njo kosček železa, nalije vode in postavi vse skupaj k ognju. Kadar voda zavrè, potegne kosček železa iz nje, prosi ženo malo soli, ktere mu tudi dá, in vodo posoli. Zdaj reče ženi: Prinesite mi le še malo moke. Žena mu tudi moke dá, ker je bila zlo željna zvediti, kakošen vendar mora biti „železni močnik“. On moko vsuje v krop, in ko nekoliko časa vrè, postavi ponvo od ognja, odlije krop in zmeša. Nazadnje ji reče še za maslo, si lepo zabeli, z velikim veseljem pojuzina „železni močnik“, si brado obriše in gré naprej. Radovedna žena pa, ktera pred ni imela

čisto nič pri hiši, je zdaj vsega zadosti skupaj nanosila, da je le vidila, kako se kuha — „železni močnik!“

J. S. Kranjskogorski.

Prilika.

Pastir je imel na prostorni in bogati planjavi čedo ovác in svinj. Ščetinaste svinje so odganjale in spodrivale mirne ovce in jim ne privošile obilne paše. Tega so bile mehkoserčne ovčice žalostne in nevoljne ter so se pogostoma posvetovale, kako bi bilo v okom priti spodrivanju. Nazadnje jo znajde stara v zboru veljavna ovca, in začne: Tovaršice! gotovo je, da le zatega del nas hudo imajo preseta, ker smo me ovce in ne preseta. Povaljajmo se po blatu in postanimo, ako ne presetom enake, saj njim podobne, in kaj veljá, preganjanja bo konec. Reče in bilo je storjeno. Nekoliko ovác si omisli v negnjusni gnojnici svinsko obleko. Pastir pa, ki je čedo pasel, je bil kratkega pogleda, in ko jih domú prižene, zapre povaljane ovce s prešiči vred v svinjak. Kaj mislite, kako se je ovcam v svinjaku godilo?

Doberna 25. dan maja 1861.

Jakob Bohinc.

Dopisi.

Na Dunaji 9. junija. y — Včerajsnja seja v zbornici poslancov je bila za nas Slovence imenitna zato, ker je v nji rodoljubni gosp. dr. Lovro Toman zastavil ministertvu pismeno vprašanje (interpelacijo), ktere priprave in naredbe je storilo ali storiti namenilo, da se enkrat izpelje in uresniči ukaz že pred 2 letoma dani, namreč od 8. avgusta 1859. — Kaj veleva ta v času, ko se beseda sedaj zopet oživljena „enakopravnost narodov“ več slišala ni, razglašeni ukaz? Ukaz veleva, da naj se za naprej odstopi od pravila, po katerem se morajo v gimnazijah vsi predmeti samo po nemško učiti in razlagati, da se toraj smejo za to razkladanje rabiti tudi narodni, deželni jeziki. — Interpelacijo Toman-ovo so dragovoljno podpisali Čehi in od Poljakov tudi dr. Smolka. Kar se tiče mož, ki bi imeli v zboru slovenstvo zagovarjati, in ktere je gosp. dr. Toman zastran tega prošil in nagovarjal, ji je pristopil samo verli gospod Černe s Krasa. Mi ne sumničimo in ne natolcujemo, mi ne obrekujemo in ne zasmeujemo nikogar, al gole resnice tudi ne smemo zakrivati, — dela so pokazale, da slovenstvo ima v zboru samo dva zagovornika slovenske kervi, in med njimi pogrešamo še celó Dragotina, kateri je bil v 1. listu „Slovenije“ od leta 1849 s tolikim navdušenjem zaklical „Slavo Slavjanom“ (ponosni glas, v katerem je takrat naš „Dragotin“ ptujo kulturo za nas mačeho imenoval), in kateri je z marsiktero dobro pesmico in zlasti s svojo pravlico „Preklete grablje“ v „Koledarčku“ leta 1855 očitno razodel ljubezen do slovenščine in domovine slovenske, — kateri je uno, ravno za povzdigo slovenščine v šolah namenjeno prošnjo do državnega ministra podpisal in z družimi vred izročil, — kateri je zadnjič v deželnem zboru obljubil, da se bo kakor državni zbornik poganjal za pravico! Tukaj ni dopuščen nikak izgovor, marveč veljá popolnoma: kdor ni z nami, ta je proti nam; ta nam je protivnik. S tem, da našim poslancom za spolnitev gori omenjenega ukaza včera nič mar ni bilo, so očitno pokazali svojo misel, da se v slovenskih gimnazijah ne sme nobena reč, tudi slovenski jezik in kerščanski nauk ne, in kaj še le zgodovina ali zemljopis po slovensko učiti!! — Res, vsacega rodoljuba bo zbolelo globoko v serce, ko bo to slišal; toda ne obupajmo, marveč tolažimo se z besedami iz hvale vrednega sastavka zadnjih „Novic“ „Slovenska misel o avstrijski politiki“, ki govore: „opazujemo, da se Slovani, vkljub vsem nemškutarskim overam, od leta do leta bolje zavedajo. Ako je pa tako, to se mora broj slovenskih re-negatov od leta do leta bolj manjšati, broj rodoljubov pa rasti itd.“ Narod je večin. Tolažimo se dalje s pogledom

nič ne moremo zato, da Nemca ne razumemo, ako nemški z nami govori. Ali Nemeč, Lah, Francoz Slovenca slovenski govorečega morebiti razumejo?! V ptujem jeziku nas učiti, ali pa nič! Mislimo toraj, da se naj Slovencom slovenski dopoveduje po učilnicah in tudi po pisarnicah. Povejte nam: ali zamore kdo, ki ima le še zdravo, če tudi še tako priprosto pamet, drugače misliti, želeti, sklepati, pričakovati in zahtevati? Saj naša pamet ne spozná, kako bi to drugače bilo. Slovenca v ptujem jeziku za življenje mu potrebnih vednosti učiti, ni učilnica, je pa mučilnica. Tudi Slovenci davke plačujemo, akoravno ne lahko, ker smo revni, vendar pa vselej zvestó; tudi tega nam menda ne bo odrekel celi svet. Plačujemo državne, deželne in srenjske davke. Iz teh davkov se plačujejo stroški za učilnice in pisarnice. Ker menda učilnic ne narejajo in pisarnic ne vravnavaajo nikjer le zato, da bi preskerbeli uradnike in učnike s kruhom, jih tudi na Slovenskem ne. „Se vé da ne, učilnice so vam v prid — mi boste djali — in ne temu, ki v njih uči.“ — Če je pa temu tako, nam naša pamet drugače kaže. V ptujem jeziku osnovana učilnica nam ne more biti v prid. Mislimo, da bi tudi Nemcom nič kaj ne ustregli, ako bi jim zato, da bi se tudi ptujega jezika naučili, slovenske učilnice in pisarnice osnovali! — Ali morebiti pa? Le poskusite!! Plačevati učilnice nemški osnovane pa vendar moremo; ali ni to v nebo upijoča krivica! Za naše denarje naj se nam šole ustanovljajo. Po tem mi hrepenimo; skaži nam kdo, da te pravice nimamo!

Kar sem do zdaj govoril od učilnic, veljá tudi od pisarnic. Tudi o njih bi po svoji pameti smeli pričakovati, da bi smel vsaki državljan v njih govoriti v svojem jeziku, pisma vlagati v svojem jeziku, odgovorov pričakovati v svojem jeziku, v zapisnike narekati v svojem jeziku, ker se v njem zamore do dobrega dopovedati, kar ga teži, prositi, česar želi, pa tudi zvediti, česar gosposka želi od njega.

Nemški, laški, ogerski, hervaški in serbski državljani te pravice vživajo, in kdor je količkaj prebrisane glave in brati in pisati zná, si marsiktere pisma do gosposke sam naredi in spiše, ali saj sam prebere. Le naši ljudje si morajo iskati kakega človeka, ki nemški zná, in si že zavolj tega tudi bolje plačati dá; le slovenski državljan vabil, oklicov in razsodb, ki jih iz pisarnic dobiva, ako komu kaj ne plača, ne sme razumeti, brati, ker nemškega ne razume? — Oj pravica, kje si? — Ali je to ravnopravnost med državljani? Po svoji slabi, pa kakor se vam dozdeva, še nespačeni pameti, bi rekli, da ni. Če pa vendar je, bi prosili, da bi nas kdo podučil, kako strinjajo to z zdravo pametjo?

Kar pa tiče tako imenovane srednje učilnice (gimnazije, realke) svoje želje opiramo še na pravice, ki nam jih dajejo same cesarjeve postave, in tako-le mislimo:

Cesarska osnova gimnazijalnih in realnih učilnic od leta 1849 v prvo versto keršanski nauk stavi; koj za tem pa materni jezik, ki se naj uči po teh učilnicah. Glejte, koliko važnost cesar maternemu jeziku dajejo! Sto križakov temu, kdor zamore po zdravi pameti in neskaljeni pravici drugače, kakor si Slovenci odgovor mislimo, odgovoriti na naslednje vprašanja: kateri narod na Kranjskem stane in prebiva? in: kateri jezik je na slovenski zemlji materni jezik? — Ako pa Slovenci, ki slovenski govore, na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem, Isterskem in Goriškem prebivajo, kako je to, da je slovenski jezik v naših učilnicah komaj le pasterk? — Ali po pravici ravnopravnosti, in ne velikoveč po krivični krivopravnosti?

Ako se z vsemi cesarskimi ukazi tako ravná, kakor z vsem avstrijskim narodom danim cesarjevim zagotovljenjem ravnopravnosti, se pač ni čuditi, da je prišla država naša v skorej nerešljive homatije. Po taki poti se ne more priti drugam.

Ali si upate pa morebiti reči, da presvitli cesar s tem zagotovljenjem niso resno mislili? Te misli bi nas Slovencev bilo strah, ker podkopava vse zaupanje, ki je državi in državljanom enako potrebno; mi Slovenci smo cesarju vedno zvesti bili in serčno udani in nikakor ne moremo verjeti, da bi cesarja kdaj ne bila volja dati, kar obljubuje in zagotavlja.

Kako je toraj to, da se pri nas še ni spolnila in se tudi zdaj ne spolnuje omenjena osnova od leta 1849? Smo li mi tega krivi ali kdo? — Ali jo je morebiti kak poznejši ukaz preklical? To nam ni znano! Velikoveč nas misli, da tacega ukaza bilo ni, še danes poterjuje slavni ukaz od 8. avgusta 1859, kterega so „Novice“ že tolikrat na pomoč klicale, in po kterem tudi slavni dr. Lovro Toman v državnem zboru poprašuje ministra Schmerling-a. — Brali smo omenjeni ukaz po „Novicah“, ki so ga nesle po celem svetu, brali v državnem zakoniku, v kterega menda niso stavili ukazov, ki nimajo veljave; brali ga pa nismo med oklici, ki jih dobivajo učilniške vodnije. Kdo je tega kriv? Mar li mi? — Ali se to pravi, cesarskih postav držati se!

Verh vsega tega zdaj pa še navedamo cesarski diplom 20. oktobra 1860, podeljeno ustavo 26. februarja 1861 in cesarjevi nagovor, s kterim se je 1. maja 1861 državni zbor pričel; povsod nam je zagotovljena enakopravnost vseh narodov, in vendar je pri nas ne najdemo; kako je to? — Ali preveč zahtevamo, ako želimo, da bi nam cesarjeva beseda bila saj enkrat resnica? — In vendar se najdejo krivičniki, ki nas gerdijo in tožijo pred svetom, da smo prenapeti, prešerni, krivični in Bog vedi kaj še! — Ako smo si sami kaj krivi, da se nam ni že spolnila cesarjeva beseda, smo krivi le v tem, da se je nismo koj do dobrega poprijeli. Luterani so drugače ravnali. Komaj je bila izrečena cesarjeva beseda „verska enakopravnost“, že so začeli kamenje lomiti, ter vlagati vogelnik svojemu Božjemu hramu, in kmalo je stalo poslopje.

Enakopravnosti v jeziku bi se bili mogli mi Slovenci ravno tako terdo poprijeti. — Pa kaj, ker nam je pomankovalo mož, ki bi bili umeli presvitlega cesarja, še bolj pa mož, ki bi bili hotli spolnovati njegovo besedo! Imeli smo pa može, ki so ukaz od 8. avgusta 1859 ad acta djali, češ, da nas Slovencev ne zadeva, med tem, ko v državnem zakoniku stoji natisnjeno, da veljá za vse kronovine in narode.

Mislili so menda ti možje, da slovenske dežele niso kronovine, in da Slovenci niso narod! — Ali se drugače zamore sklepati o tem? — Če je pa temu tako, bi nam bili bolj ustregli, ako bi nam bili očitno povedali, da ne spoznajo kronovine kranjske, štajarske, koroške itd., in nas slovenskega naroda. Tedaj bi bili saj o kratkem zvedili, pričem da smo in s kom se nam je boriti. Pa saj je zaperseženih zopernikov naših zvijača ena, da tavajo po skrivnih potih in se očitno ne kažejo sovražnih; in tako ravnajo za to, ker dobro vedó, da je veliko težje boriti se s sovražnikom skritim, kakor s protivnikom, kteremu gledamo v oči. Slovenci so se po tem takem do zdaj borili za pravice dežele in naroda, ki so jih bili jim zbrisali iz cesarstva avstrijskega, morda tudi celó iz Evrope in svetá. — Taki boritvi ne more biti uspeh.

O goriški gimnazii.

(Konec).

b) O posamesnih delih govora. Večina laških in slovenskih imen ženskega spola izhaja v imenovavniku enojnika na „a“, ki se spreminja v imenovavniku množnika v obeh jezikih v „e“; postavimo lš. la donna, sl. žena, množnik lš: le donne, sl. žene. Vse druge slovenske in laške imena ženskega spola, ki ne izhajajo na „a“, imajo vendar v imenovavniku množnika končnico „i“; postavimo lš. „la vergine“, množnik „le vergini“, sl. „devica“; sl.

„nit“, množnik „niti“. Ravno tako izhajajo vse možke imena v slovenskem in laškem v imenovavniku množnika na končnico „i“; postavimo lš. „il gambero“, množnik „i gamberi“, sl. rak, množnik raki“ itd. Ravno to velja tudi za priloge.

Pri zaimenih se dobijo med slovenskim in laškim jezikom take enakosti, katerih ne nabajamo, kakor samo pri romanskih jezikih, namreč Slovenci in Lahi imajo kratice (lš. i pronomi affissi) pri osebnih zaimenih; postavimo

laško	slovensko	laško	slovensko
io	jez	tu	ti
di me	mene, me	di te	tebe, te.
a me, mi	meni, mi	a te ti	tebi, ti.
me, mi	mene, me	te ti	tebe, te.
—	meni	—	tebi.

Instr. con me z menoj — con te s teboj.

Tako tudi pri tretji osebi, samo da slovenske in laške kratice pri tretji osebi si niste tako enake, kakor pri prvi in drugi, in da Lahi imajo kratice tudi v množniku, Slovenci pa le v enojniku; postavimo, lš. „il padre ti da un pezzo di pane“, sl. „oče ti dá kos kruha.“ V tem stavku se zaima in glagol enako glasita v laškem in slovenskem in oba jezika rabita genitiv partitiv.

Mnogo enake si so tudi laške in slovenske prisvojitvene zaimena, postavimo lš.: „i tuoi“, „i suoi“, sl.: „tvoji, svoji.“ Tudi oziravne zaimena imajo v slovenskem in laškem nekaj enakosti; postavimo: lš. che izg. ke, sl. ki.

Kar rabo osebnih zaimen tiče, je laška slovenski popolnoma enaka, ker tudi Lahi osebne zaimena pri glagolu le tedaj rabijo, kadar imajo naglas; ravno tako rabijo Lahi in Slovenci daljše osebne zaimena le, kadar imajo naglas, sicer pa kratice.

Pri glagolih si so končnice perve, druge in tretje osebe množnika popolnoma enake v laškem in slovenskem, namreč: me, te, o; postavimo:

laško	slovensko
nutro	redim
nutri	rediš
nutre	redi
nutriamo	redimo
nutrite	redite
nutrono	redijo.

c) O besednem redu. Še večja enakost, kakor v posamesnih besedah, je pa laškemu in slovenskemu jeziku v besednem redu, kar naj dokaže par izgledov, ki imajo vsi enak besedni red v laškem in slovenskem jeziku.

lš. Quando sarebbero i giovani felici, se non lo sono nella giovinezza?

sl. Kadaj bi bili mladenči srečni, ako ne v mladosti?

sl. Da napredovanje ni enostransko, ampak občno, da se narodne moči razcvetó in obrodé sad, mora temelj narodnega življenja, jezik njegov, veljati v družini, v šoli, v cerkvi, v uradnih, v vsakdanjem življenju.

lš. Acciocchè il progresso non sia parziale, ma generale, affinché le ferze nazionali si sviluppino e portino frutta, deve la base della vita nazionale, la lingua di essa, valere nella famiglia, in scuola, nella chiesa, negli uffizj, nella vita quotidiana.

lš. Se tutti gli uomini fossero giusti, non vi sarebbe più l'ingiustizia.

sl. Ako bi vsi ljudje bili pravični, ne bi bilo več krivice.

Naposled naj omenim še to veliko enakost slovenskega in laškega jezika, namreč da tirjata laški in slovenski jezik povsod na enako vižo dve zanikavnici (negationes); postavimo: lš.: „il cieco non vede niente, sl.: slepec ne vidi nič“; lš.: „questo non sa nessuno, sl.: tega ne vé noben človek.“

2. Naj se obrnem sedaj v djavno življenje in pokažem, kako se sploh godí Furlanom pri učenju slovenščine.

V Gorici več ali manj, bolje slabše govorijo slovenski jezik: gospodnje, ki same skupujejo sočivje ali zelenjad in sadje na tergu od okoli mesta prebivajočih Slovencev, — vsi rokodelci in kerčmarji, in štacunarji, ki se tudi nekako v svojih kupčijah s Slovenci pečajo, — celó oni Furlani, ki iz Furlanije vozijo turšico v Gorico na terg in jo prodajajo večidel našim goriškim slovenskim gorjancom, — da, še tudi posestniki v Gorici, ki imajo svoje posestva na Slovenskem, in ktere jim slovenski kmetje obdelujejo, tudi ti kramljajo slovensko. Kdo tedaj, bodo me bravci vprašali, ne govori slovensko v Gorici? To mi je težko odgovoriti. Bodo mi pa nasprotniki rekli, res je, da vsi uni ljudje v Gorici govorijo slovenski, al tako, da Slovenca ušesa bolijo! Te gospode poprašam pa, kako govorijo naši Slovenci in Slovenke okoli Gorice furlanščino, ktere so se naučili le na goriškem tergu pri prodajanji in vkupovanji? Odgovorim jim, da jo kramljajo ravno tako, kakor Goričani našo slovenščino!

Naj povem še neke dogodbe zadnjih let na Goriškem, da pokažem, da so se nekteri laški ali furlanski sinovi s samim lastnim pridom naučili slovenski jezik gladko govoriti in čisto pisati. Znano je, da na Goriško-Slovenskem so ljudje bolj pobožni in da duhovnike bolje spoštujejo, kakor sploh na Goriško-Furlanskem; tudi je znano, da so slovenske fare na Goriškem z materialno plačbo bolje preskerbljene kakor na Furlanskem: ni čuda tedaj, da so furlanski duhovniki od nekdanj želeli, zadobiti slovenskih far; al to se je le redko zgodilo, da so jo dosegli, ker niso umeli slovenskega jezika. Tem bolje me veseli povedati, da poznam nekatere duhovnike, rojene Furlane, ki so se poprijeli slovenskega jezika že potem, ki so bili v duhovski službi; naučili so se ga in dosegli so slovenske fare, kjer se duševno in materialno prav dobro imajo.

Tako bi se dalo o tej jezikoslovni zadevi še veliko pisati, al ker mi ni namen pisati primerljivo slovnico laškega in slovenskega jezika, naj bo toliko zadosti, da spoznamo, da slovenski in laški jezik imata velike enakosti med seboj, in da v tej reči se ne more meriti z laškim jezikom noben drugi neromanski jezik, kakor naš. Pri taki enakosti slovenskega in laškega jezika v izgovarjanji, v sklanjbi in pregibu, v besedoredu in v osnovi govora sploh, ni dvomiti, da kakor se Slovenec prav in gladko naučí laškega jezika, se bode tudi Lah naučil ravno tako lično v slovenskem jeziku govoriti in pisariti, ako ga bo le volja prava; brez truda in terdne volje pa nič ne opravi ne Lah ne Slovenec! Naj bi se slovenskemu jeziku djavno spoznale enake pravice kakor laškemu ali nemškemu, postale bodo tudi okoliščine v Gorici našemu jeziku ugodnejše; slovenski sin se ne bo več sramoval svojega materne jezika; slovenske družine v Gorici bodo slovensko govorile, in te se bodo tudi pomnožile, ker pri vseh uradnih v Gorici nekteri uradniki bodo Slovenci; slovenski jezik se bo tudi rabil v družbah omikanih ljudi; da se bo pa pri takih priložnostih tudi voljni Furlanček naučil našega jezika, kdo bo to dvomil?

Pomislimo tudi, da po sedanjem sistemu bil je za Lahe in Slovence v celi gimnazii nemški kot učni jezik, in vendar se ga niso Lahi in Slovenci učili kot v štirih normalnih šolah, in sicer popred, kakor so podlago imeli v svojem maternem jeziku. Ako se bo pa Lah ali Furlan učil slovenskega jezika skozi šest let — od tretje in četrte normalne šole naprej — in sicer potem, ko bo že imel podlago v svojem maternem jeziku, vprašam, kako po tem takim ne bo mogel biti Lahom ali Furlanom slovenski kot učni jezik v zgornji gimnazii v Gorici?

Kar gosp. pisatelj piše zastran normalnih šol, da bi se mogli Lahi slovenskega, in Slovenci laškega jezika učiti že v tretji in četrte normalni šoli, s tem se ujema popolnoma tudi moje mnenje, in sicer to že z ozirom na nižjo in višjo realko v Gorici, ker tudi v realki se bo mogla

vrediti jezikoslovna. Kako bi se to izpeljati dalo, naj se oglasi, komur je osnova realk bolj natanko znana, kakor meni. Resnica pa ostane, da pri povzdigi slovenščine na Goriškem mora se že začeti v ljudskih šolah.

Kako bi se dale prestrojiti in povzdigniti ljudske šole na goriško-slovenskem, hočem, ako Bog dá, v prihodnje razjasniti.

Dopisi.

Na Dunaji 22. rožnika. ○ — Silna žalost nam serce mori. Zakaj nek? bote vprašali. Zato, ker vidimo, da se domoljubi zemlje slavenske še vedno čertijo, da se jim v eno mer hudobni nameni podtikujejo in vsemu svetu sumljivi stavijo; — ker vidimo, kako se ustavna ravnopravnost slovanskemu narodu odločuje, da bi se proti svoji koristi in zdravemu umu svojim pravicam odrekli, zatajili in se lastnoročno umorili; ker vidimo, kako malo se postave po pravici in sedanjemu času primerno tolmačijo; kako se s šuntanjem brat nad brata vzdiguje in keršanski postavi: „kar nočeš sebi, ne stori drugim“ nesramno v obraz bije in tako mir, edinost in zaupanje ter obravnava v smislu ravnopravnosti podira. Da, velika žalost je, če pomislimo, da mi Slovenci, čeravno smo udje ustavne avstrijske države in z bremeni kakor drugi narodi obloženi, že skoraj upanja več nimamo, ravno tiste pravice in dobrote uživati, ki jih so ali jih bodo drugi deležni! Veselili smo se (in kdo nam bo veselje zameril?), da se bodo na državnem zboru tudi slovanske zadeve dostojno cenile; al kam meri sedaj njega večina? Veselili smo se, da bode gospod minister na Toman-ovo interpelacijo že skor pred 3 leti oklicano postavo berž v življenje vpeljal in tako spolnil to, kar je zamudila prejšnja sistema. Al tudi to upanje je splavalo po vodi, odkar smo 19. rožnika čuli odgovor, da ne poterdi naravnost postave od 8. avgusta 1859. Mislili smo, da pri ustavni vladi veljava narodnega jezika ni le dar iz vladnih rok, ampak da je sveta in neoveržljiva narodna pravica, ki brez pogodb mora obveljati. Zmotili smo se. Gosp. minister pravi, da se bo sicer na narodnost ozir imelo, da pa je veda poglavno načelo šolsko; tedaj se dosledno v takem jeziku ne more učiti, ki je premalo omikan in ima premajhno književnost. Al za božjo voljo! kako je mogoče jezik izobraziti in knjige spisati in slovstvu na noge pomagati, ako se to v šolah ne začne in v vsakdanjem življenju ne doveršuje? — Toliko bolj pa nas je osupnil ta ministrov odgovor o zadevah narodnega jezika v šolah, ker je ravno v tem zboru o protestantskih zadevah za Tirolsko prav kategorično oklical vérsko ravnopravnost in rekel: Bog ne daj, da bi Tirolci se tej kaj ustavljali! Ako mora za tiroljsko liberalnost obveljati, čemu se delajo za nas izjeme? Enake pravice morajo povsod veljati ali pa nikjer. Nekako bolje nam je pri sercu danes, ker se je dr. Toman oglasil in svetu s krepko besedo pokazal, da je izmed poslancov slovenskih dežel vendar eden se najdel, ki pozna rane našega naroda in terja enake pravice tudi za-nj v vsakem oziru in v ravni tisti meri kakor za druge narode; mili Bog le daj, da njegov domoljubni trud ne bo brez uspeha! Drugo tolažilo je tudi, da se bode jugoslavenska akademija kmali odperla; prvi dan, ko se snidejo udje, nam bode priča, da nismo zgubljeni tudi mi Slovenci ne; pričal nam bode tudi, kaj lastna bramba pomore in da če si človek sam pomaga, mu tudi Bog pomaga! Tedaj darujmo za boljše ustanovljenje in pospeh tudi mi po svoji moči in pomagano bode v duševnih interesih nam in bratom našim, ki se zdaj tako možko za politiško svobedo poganjajo in svetu kažejo, da niso rakovci, kakor se psujejo sploh vsi Slovani od leta 1848 sploh brez pomislila na to, da so — rešili Avstrijo! In povem vam, da jo bojo še, ako jim bode pravična vsem svojim narodom,

ker ne bodo pripustili, da bi Magjari na njih razvalinah postavili svoj „Magyarország“ ali ko bi Nemčija hotla Avstrijo spraviti pod supremacijo svojo.

Iz Zagreba 22. junija. K. Ž. — Debata o kraljevskih preposicijah se je začela — al da pravo kažem, dospela je že skoro do verha. Samo enmalo še bo treba tresti in pretresevati in dozorelo jabelko bo odpalo! Z rešenjem prve kraljeve preposicije, namreč o ustanovljenji razmirja proti Ogerski, se bo ob enem tudi druga kralj. preposicija o ustanovljenji razmirja proti Avstrii rešila, ker ena je v drugo tako zapletena, da se nobena za se razpletati ne dá. O prvi kraljevski preposiciji so trije predlogi, namreč predlog osrednjega odbora, predlog poslancov grada zagrebskega in predlog Kvaternikov. Perva dva predloga sta si bistveno skoro enaka, samo da je predlog poslancov zagrebskih diplomatičnejši. Oba pa predlagata zavezo z Ogerskim pod posebnimi pogođbami. Ktere in kakošne so te pogodbe, to tukaj razlagati bi me predeleč peljalo, samo to rečem, da so skoz in skoz dostojne neodvisnosti hervaške krone Zvonimirove. Kvaternikov predlog je osnovan na historičnem pravu, ter ima tako stalno, tako široko podlago, da nobeden proti njemu česa ugovarjati ne more. Glavno načelo njegovega predloga je: ne levim, ne desnim potom iti, ampak samo svojim; to je, ne z Magjari ne z dunajskim ministerstvom, ampak neposredno z ustavnim kraljem samim se v pogovore in dogovore puščati. Al težko da bi ta misel obveljala, ker zunaj zbora ima več zagovornikov, kakor v zboru. Od vseh govornikov do danes še nobeden ni na njegovo stran stopil! Celó taki govorniki ne, ki so drugač vedno zagovarjali neodvisnost, samostalnost, idejo jugoslovanstva itd. Pred ko je Kvaternik svoj predlog prebral, je v skoro tri ure dolgem govoru jasno dokazal, da zaveza z Ogerskim bo v vsakem obziru Hervatom več škode kakor koristi prinesla, al govoril je, kakor smo se kmali prepričali, gluhim ušesom. Kvaternik si je v zgodovini jugoslovanstva po tem svojem predlogu slavno mesto zadobil. Nisem bil nikdar srečen prerok, pa mislim, da morebiti že ne čez dolgo časa se spoznalo bode, da on edini imel je prav. Tudi nas Slovencev ni pozabil v svojem predlogu. V §. 3 tako-le pravi: „Za slučaj razsapa niemačkoga saveza, da se sloveno-hrvatske pokrajine, kao: Goricu i Gradišku, Korušku, Kranjsku te Marku vindičku (med Sulmom, Murom, Dravom i Savom ležeću) kruni hrvatskoj, ako bi to prenapomenute pokrajine zaželile, pridružiti ne bi propustio; za da tužni ondašnji narod pošlje hiljadu-godišnjeg robovanja uzmogne starodrevno, poviesti osigurano si pravo i slobodu s ostalim si narodom hrvatskim več jednom uživati.“ Tudi gospod Vončina je ko izvestitelj predloga osrednjega odbora se spomnil sorodnikov Slovencev: „Da nenapominjem ništa drugo, hoću, da vas sietim gospodo zastupnici! na ona orudja germanizacije, što ih je tudja uprava iz posestrime zemlje Slovenije ovamo pozivala u hudobnoj namieri, da narodu našem slovensku braću omrazi, nadajuć se, da ćemo značaj slovenskoga naroda suditi po značaju odmetnici oči otvoriše, da slovenskomu narodu bratinsku ruku pružiti i s njim u što užji duševni savez stupiti valja itd.“ — Zdaj pa še nekaj! V več časopisih in tudi v zadnjem in predzadnjem listu „Novic“ smo brali, da se v nekterih krajih slovenske štajarske nabirajo podpisi za konterpeticiju proti naši, ki smo jo s skoro 20.000 podpisi na ministra Šmerling-a poslali. Mi štajarski Slovenci tukaj v Zagrebu očitujemo, da vidimo v takem početju zgolj prevare ljudstva, zakotno agitacijo proti politiški individualnosti slovenskega naroda in šuntanje in huskauje ene narodnosti proti drugi. Dalje smo spoznali, da ta stvar od nobenega drugega podtaknjena ne more biti, kakor od nemškutarskih uradnikov, še zmiraj živih udov obglavljenega Bachovega sistema, ki se morebiti bojé službe zgubiti, če bi se slovenski jezik v urede upeljal. Proti vsem tem mi javno in slovesno prote-